

Lagutskottets betänkande

1977/78:3

med anledning av motion om undantag från utmätning för handikappads accisåterbäring

Ärendet

I betänkandet behandlas motionen 1976/77:659 av Börje Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen beslutar att accisen vid bilinköp av handikappad person undantas från rätten till utmätning.

Remissyttranden över motionen har inhämtats från riksskatteverket, arbetsmarknadsstyrelsen, statens handikappråd och kronofogdemyndigheten i Stockholm. Yttrande har vidare avgivits av Föreningen Sveriges kronofogdar.

Gällande ordning m. m.

Om en handikappad är beroende av bil för att få sin utkomst av arbete eller för att förvärva utbildning med yrkesinriktning kan han under vissa förutsättningar få bidrag med högst 20 000 kr. eller lån till anskaffande av fordon. Närmare bestämmelser härom finns bl. a. arbetsmarknadskungörelsen (1966:368). Frågor om bidrag eller lån prövas av arbetsmarknadsstyrelsen eller länsarbetsnämnden. Bidrag till köp av fordon kan också utgå enligt kungörelsen (1968:238) om statsbidrag till vissa hjälpmedel för handikappad.

Enligt vägtrafikskattelagen (1973:601) skall ägare av motorfordon årligen betala fordonsskatt. Efter ansökan kan emellertid länsstyrelsen medge befrielse från skatt under vissa förutsättningar om fordonet ägs av höggradigt invaliderad som för sin huvudsakliga förvärvsverksamhet eller för sin utbildning är varaktigt beroende av fordonet såsom forskaffningsmedel.

För motorfordon, som tillverkats här i landet eller hit införts, skall betalas omsättningsskatt till staten enligt bestämmelserna i lagen (1956:545) om omsättningsskatt på motorfordon. Skattskyldigheten inträder när fordonet levereras till köparen av tillverkaren eller importören och skall fullgöras av tillverkaren eller importören. Från skattskyldighet undantas bl. a. motorcykel, som inrättats som invalidfordon och konstruerats för en hastighet av högst 30 km/tim.

Beträffande handikappad som befriats från skyldighet att betala fordonsskatt skall riksskatteverket förordna om återbäring av omsättningsskatt som betalats eller skall betalas, såvida inte länsstyrelsen i samband med beslutet om skattebefrielse förordnat att återbäring av erlagd omsättningsskatt inte

skall ske. Innan riksskatteverket betalar ut accisåterbäringen underrättar verket vederbörande kronofogdemyndighet.

Omsättningsskatten utgör för personbilar med en tjänstevikt under 1 600 kilogram det antal kronor som motsvarar 230 procent av fordonets tjänstevikt. För exempelvis en Volvo 244 uppgår accisen till omkring 3 300 kr.

Bestämmelser om utmätning finns i utsökningslagen (1877:31 s. 1). Utmätning är en form för verkställighet av betalningsanspråk som tillkommer enskilda personer eller det allmänna. Utmätning kan bl. a. ske av gäldenärens utestående fordringar och annan lös egendom som tillhör honom. Genom utmätning kan således såväl gäldenärens fordran på återbäring av olika skatter som hans fordon och andra tillhörigheter tas i anspråk för betalning av hans skulder. Viss egendom är emellertid fredad från utmätning. I 65 § finns bestämmelser om att viss egendom skall undantas från utmätning. Den utmätningsskyddade egendomen brukar kallas gäldenärens beneficium. Reglerna har tillkommit för att gäldenären och hans familj inte skall bli utblottade genom utmätningen. Vad som lämnas utmätningsskyddat är i huvudsak föremål som är nödvändiga för gäldenären och hans familjs existens samt nödvändiga medel för deras underhåll under någon tid framåt. I lagrummet nämns särskilt bl. a. arbetsredskap och annan utrustning som fordras för gäldenärens förvärvsverksamhet eller yrkesutbildning liksom sådant som i övrigt behövs för hans försörjning, allt till skäligt värde. Frågan huruvida en personbil, som tillhörde en handikappad och som förvärvats med hjälp av sociala bidrag, kunde undantas från utmätning med stöd av 65 § utsökningslagen prövades av högsta domstolen år 1975 (NJA 1975 s. 225). Högsta domstolen uttalade därvid att bilens värde, 12 500 kr., uppgick till ett sådant belopp att den normalt sett ej borde undantas från utmätning. Med hänsyn till gäldenärens handikapp och till det behov av bilen han hade i sin förvärvsverksamhet fick det emellertid anses skäligt att den undantogs från utmätning.

I 66 § utsökningslagen stadgas ytterligare förbud mot utmätning. Av lagrummet följer bl. a. att medel som för särskilt angivet ändamål anvisats gäldenären av staten, kommun eller annan myndighet eller av samfund, stiftelse eller inrättning med allmännyttigt syfte eller insamlats bland allmänheten inte får utmätas om det strider mot det angivna ändamålet. Under stadgandet faller vissa former av socialhjälp, bidrag för anskaffande av motorfordon åt partiellt arbetsföra, utbildningsbidrag m. m.

Den exekutionsrättsliga lagstiftningen är sedan länge föremål för en genomgripande översyn. F. n. förbereds inom justitiedepartementet en lagrådsremiss med förslag till en utsökningsbalk. Till grund för remissen ligger bl. a. lagberedningens betänkande (SOU 1973:22) Utsökningsbalk. Förslagen i betänkandet innebär inte några sakliga ändringar beträffande undantagen från utmätning.

Motionsmotivering

I motionen anför att bilen spelar en avgörande roll då det gäller att bryta en handikappads isolering. Enligt motionären har samhället också accepterat bilen som en lösning på förflyttningsproblemen genom att ge ekonomiskt stöd till den handikappades fordonsförvärv. Den nuvarande möjligheten till utmätning av accisåterbäringen kan emellertid leda till att ett bilköp omintetgörs. Motionären anser att rätten till accisåterbäring är av stort värde med hänsyn till statsbidragets begränsning och det allmänna kostnadsläget. Han föreslår därför att utmätning inte skall få ske i sådan skatteåterbäring.

Remissyttrandena

Riksskatteverket uppger att verket handlägger ca 2 500 till 3 000 ärenden om återbäring av omsättningsskatt på motorfordon per år. Antalet ärenden har stigit något de senaste åren. Det utbetalda beloppet uppgår enligt verket till i genomsnitt 2 500–3 000 kr. per ärende. Under 1976 inkom till kronofogdemyndigheten i Stockholm 169 underrättelser om återbäring. Endast i 11 fall aktualiserades utmätning.

Verket uppger vidare att omsättningsskatt på motorfordon, som skall restitueras, f. n. kan kvittas mot statsverkets fordran avseende samma sorts omsättningsskatt. Verket har i sitt till regeringen under 1976 ingivna författningsförslag i anslutning till ADB-reform inom exekutionsväsendet, REX-projektet, ansett att statens och andra borgenärs möjligheter att ta restitutionsfordringar i anspråk bör utökas och rutinerna för behandlingen av dessa fordringar förbättras. Verket har sålunda föreslagit en generell kvittningsrätt för skatter, avgifter och böter. Om förslaget genomförs, kommer enligt verket återbetalning av restitutionsbeloppet inte att ske utan att man först prövar om staten har någon motfordran på den person till vilken utbetalningen skall ske. Skulle så vara fallet, avräknas först statens motfordran och därefter kan eventuellt återstående belopp utmätas för enskild borgenärs fordran. I praktiken torde utmätning för sådan fordran knappast förekomma. Om generell kvittningsrätt genomförs, kommer mot bakgrund härav ett utmätningsförbud inte att ha någon egentlig funktion att fylla.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller att från de synpunkter styrelsen har att beakta det är olyckligt att utmätning sker av ett bidrag som tillkommit för att underlätta en arbetshandikappads inchoav av bil, vilket är nödvändigt för arbete eller yrkesutbildning. Med hänsyn härtill tillstyrker styrelsen motionärens förslag.

Statens handikappråd uppger att tillgång till bil för många handikappade är en förutsättning för att de skall kunna ha ett arbete eller skaffa sig en utbildning, och bilen kan från den synpunkten betraktas som ett arbetstekniskt hjälpmedel.

Rådet pekar vidare på att en handikappad – för att finansiera sitt bilinköp – kan ha tagit ett kortfristigt lån på det belopp som motsvarar bilaccisen. Om den handikappade sedan ej erhåller återbäring av sitt utlägg för bilaccisen från riksskatteverket därför att återbäringen utmätts kan han komma i en svår situation. Om lånet exempelvis erhållits av nära anförvanter eller vänner kan han enligt rådet komma i en beroendesituation som upplevs som besvärande.

Rådet anser i likhet med motionären att accisen vid bilinköp av handikappad person bör undantas från rätten till utmätning.

Kronofogdemyndigheten i Stockholm har som yttrande överlämnat ett av kronofogdarna för allmänna mål avgivet yttrande med visst tillägg.

I kronofogdarnas för allmänna mål yttrande upplyses inledningsvis att det förekommer att bilfirman betalar omsättningsskatten åt handikappade köpare i avvaktan på att denne får återbäring på beloppet. Kronofogdarna anser att det inte finns något behov av att från utmätning undanta återbäring av omsättningsskatt med hänsyn till att gäldenärens rätt torde vara tillgodosedd genom gällande *beneficiumregler*.

Kronofogdemyndigheten tillägger att syftet med motionen är synnerligen behjärtansvärt. Principiella skäl – det kan finnas lika ömmande omständigheter även i andra fall – gör emellertid att enligt myndighetens mening man bör söka andra vägar för att nå det avsedda syftet. En eventuellt framkomlig väg är att ändra handläggningsordningen, så att framställning och beslut om skattebefrielse skall föregå bilinköpet. Härigenom vinnas, fortsätter myndigheten, flera fördelar. Någon utmättningsbar fordran på återbäring uppstår inte, och köparen vet på förhand vad köpet kommer att kosta och att den kredit som behöver ordnas för inköpet blir lägre om skattebefrielse medges.

Föreningen Sveriges kronofogdar finner ingen anledning motsätta sig att handikappades accisåterbäring vid bilinköp görs utmätningfri. Föreningen anser nämligen att samhällets inställning till handikappades behov av bil som arbetsredskap och som ett medel att bryta en eventuellt eljest påtvingad isolering är av sådan karaktär att själva bilen – när den väl är inköpt – skall undantas från utmätning. Härav måste anses följa att även accisåterbäringen skall vara undantagen från utmätning, särskilt som det i de fall som här avses torde beviljas statsbidrag till den handikappade för att möjliggöra bilinköpet.

Utskottet

Om en handikappad är beroende av bil för att få sin utkomst av arbete eller för att förvärva utbildning med yrkesinriktning kan han under vissa förutsättningar få statligt bidrag eller lån till anskaffande av motorfordon. Enligt 66 § utsökningslagen får utmätning inte äga rum i sådant bidrag. Av ett av högsta domstolen år 1975 meddelat beslut följer att inte heller ett motorfordon, som en handikappad behöver, kan tas i anspråk genom utmätning.

Är den handikappade varaktigt beroende av motorfordon för förvärvsverksamhet eller utbildning kan han befrias från skyldigheten att betala den årliga fordonsskatten för fordonet. Han kan också få återbäring av den omsättningskatt, s. k. bilaccis, som skall erläggas för nya motorfordon. I återbäring av bilaccis kan utmätning ske i likhet med vad som gäller när skatt i andra fall återbärs.

I motionen framhålls att bilen spelar en avgörande roll då det gäller att bryta en handikappads isolering och att samhället därför på olika sätt ger ekonomiskt stöd till den handikappades fordonsförvärv. Enligt motionären är rätten till accisåterbäring av stort värde med hänsyn till statsbidragets begränsning och det allmänna kostnadsläget. Han anser att möjligheten till utmätning av accisåterbäringen kan leda till att ett bilinköp ointetgeras och yrkar därför att utmätning inte skall få ske i återbäringen.

Utskottet ansluter sig helt till motionärens uttalande angående bilens betydelse för de handikappade. Enligt utskottets mening utgör den nuvarande möjligheten till accisåterbäring ett viktigt led i de åtgärder statsmakterna vidtagit för att underlätta för handikappade att köpa och inneha bil. Mot denna bakgrund framstår det som mindre tillfredsställande att återbäringen kan utmätas. I likhet med motionären och flertalet av de myndigheter och organisationer som yttrat sig över motionen anser utskottet att starka skäl talar för att accisåterbäringen bör fredas från utmätning i likhet med vad som gäller beträffande andra former av ekonomiskt stöd för handikappads innehav av bil.

På grund av det anförda förordar utskottet att gällande lagstiftning ändras så att accisåterbäring till handikappad inte kan tas i anspråk genom utmätning eller annat förfarande. Det bör ankomma på regeringen att närmare överväga hur frågan lämpligen skall lösas.

Utskottet vill framhålla att en möjlig lösning är att i enlighet med motionsförslaget utmätningförbud införs beträffande accisåterbäringen. En lagregel härom kan tas in i utsökningslagen eller i lagen om omsättningskatt på motorfordon. En annan möjlighet är, som framhållits av kronofogdemyndigheten i Stockholm, att den sistnämnda lagen ändras så att omsättningskatt inte skall utgå vid bilköp av handikappad. Utskottet vill erinra om att ett sådant undantag från skatteplikten f. n. finns när det gäller vissa motorcyklar som är inrättade som invalidfordon. Med hänsyn till frågans angelägenhet bör förslag till erforderlig lagstiftning skyndsamt föreläggas riksdagen.

Vad utskottet sålunda anfört bör ges regeringen till känna.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av motionen 1976/77:659 ger regeringen till känna vad utskottet anfört angående utmätningsfrihet för handikappads accisåterbäring.

Stockholm den 25 oktober 1977

På lagutskottets vägnar

IVAN SVANSTRÖM

Närvarande: Ivan Svanström (c), Lennart Andersson (s), Inger Lindquist (m)*, Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Bo Siegbahn (m), Ingemar Konradsson (s), Marianne Karlsson (c), Ove Andréasson (s), Stina Andersson (c), Anne-Marie Gustafsson (c), Bengt Silfverstrand (s), Birgitta Johansson (s) och Margot Håkansson (fp).

*Ej närvarande vid betänkandets justering